

Министерство образования и науки, молодежи и спорта Украины

**Одесский национальный университет имени И.И. Мечникова
Кафедра истории Древнего мира и Средних веков**

**Одесский археологический музей
Национальной академии наук Украины**

**Отдел археологии Северо-Западного Причерноморья
Национальной академии наук Украины**

ДРЕВНЕЕ ПРИЧЕРНОМОРЬЕ

Выпуск X

Одесса

ФЛП «А.С. Фридман»

2013

ББК 63.3(237Ук.7)

Д 73

УДК 902/904

Рекомендовано к печати Ученым советом исторического факультета Одесского национального университета имени И.И. Мечникова.
Протокол № 6 від 26 лютого 2013 р.

Древнее Причерноморье. Выпуск X / Глав. ред. И.В. Немченко. – Одесса: ФЛП «А.С. Фридман», 2013. – 654 с.

Сборник «Древнее Причерноморье» составлен на основании материалов X Чтений памяти профессора П.О. Карышковского, международной конференции, которая состоялась в ОНУ имени И.И. Мечникова 11-13 марта 2013 г. Выпуск включает статьи по проблемам нумизматики, истории и археологии Северного Причерноморья, античной и средневековой истории, византиноведения, истории Европы раннего нового времени, историографии и т.д.

Редакционная коллегия:

Немченко И.В. – к.и.н., зав. кафедрой истории Древнего мира и Средних веков
ОНУ имени И.И. Мечникова, главный редактор

Демин О.Б. – д.и.н., зав. кафедрой новой и новейшей истории ОНУ имени И.И. Мечникова

Дзиговский А.Н. – д.и.н., профессор кафедры археологии и этнологии Украины
ОНУ имени И.И. Мечникова

Кушнир В.Г. – к.и.н., декан исторического факультета ОНУ имени И.И. Мечникова

Луговой О.М. – к.и.н., доцент кафедры истории Древнего мира и Средних веков
ОНУ имени И.И. Мечникова, технический редактор

Избаш-Гоцкан Т.А. – к.и.н., доцент кафедры истории Древнего мира и Средних веков
ОНУ имени И.И. Мечникова

Охотников С.Б. – к.и.н., зам. директора Одесского археологического музея НАНУ

Руссев Н.Д. – д.и.н., проф. Высшей антропологической школы (Кишинев, Молдова)

Самойлова Т.Л. – к.и.н., зав. Отделом археологии Северо-Западного Причерноморья НАНУ

Смынтына Е.В. – д.и.н., зав. кафедрой археологии и этнологии Украины
ОНУ имени И.И. Мечникова

Рецензенты:

Брумяк И.В. – д.и.н., директор Одесского археологического музея НАНУ

Сорочан С.Б. – д.и.н., зав. кафедрой истории Древнего мира и Средних веков Харьковского
национального университета имени В.Н. Каразина

Издание осуществлено при финансовой помощи Владимира Владимировича Левчука и Владимира Алексеевича Крава.

ISBN 978-966-96181-10-9

© Кафедра истории Древнего мира и Средних веков
ОНУ имени И.И. Мечникова, 2013

¹⁹ Вдовиченко И.И. Античные расписные вазы в Северном Причерноморье (VII-IV вв. до н.э.). — Симферополь, 2008. — С.101.

²⁰ Hannestad L., Stolba V.F., Blinkenberg Hustrup H. Op. cit. – P.208.

²¹ Латышева В.А. Терракота... – С. 130-132.

²² Кутайсов В. А. Указ. соч. – С.89.

²³ Латышева В.А. Терракота... – С. 133.

²⁴ Кутайсов В. А. Указ. соч. – С.92-93.

П.М. Котляров (Київ, Україна)

ЗАХИСТ ВІРИ І ПРАВО НА ОПІР: ФІЛІП МЕЛАНХТОН ПРО ЗАСТОСУВАННЯ ЗБРОЇ ЄВАНГЕЛІЧНИМИ КНЯЗЯМИ

Початковий етап розвитку німецької Реформації характеризується не лише гострими ідейними конфліктами із захисниками католицизму, але й диференціацією самого лютеранського табору та напруженими дискусіями щодо суспільно-політичних і релігійних проблем. Чи не найбільш болючим у реформаційному русі було питання про право на збройний захист релігійних переконань і військовий опір опонентам, в тому числі й імператору. Дати відповідь на це питання намагалися як відомі релігійні діячі лютеранства, так і представники широкого спектру радикальної Реформації. Полярні висновки, таким чином, стали предметом гострої ідейної полеміки. В даному дослідженні мова буде вестися про започаткування теоретичних розробок щодо можливості та характеру збройного опору одним із відомих керівників протестантського табору лютеранського спрямування – Філіпом Меланхтоном (1497–1560 рр.).

Отже, максимально гостро це питання постало після Вормського рейхстагу 1521 р. Небажання Мартіна Лютера визнати свої погляди помилковими унеможливило мирне врегулювання конфлікту. Наслідком став підписаний Карлом V Вормський едикт (8 травня 1521 р.), що підтвердив невизнання імператором нової релігії та піддавав опалі Лютера з його прибічниками. Одночасно едикт засвідчив глибокий розкол німецького суспільства за конфесійною ознакою й поставив перед ідеологами євангелічного вчення низку гострих питань, що виходили за звичні межі релігійних диспутів.

Інтерес істориків до цієї дискусійної проблеми ніколи не згасав. Проте основна увага фокусувалася зазвичай на наративах головного керманіча Реформації – Мартіна Лютера¹. Однак найбільш послідовно питання про право на збройний опір розроблялося іншим діячем німецької Реформації – Філіпом Меланхтоном, який здійснив перші

спроби теологічного тлумачення природи конфліктів та можливостей протистояти їм з позицій лютеранської теології.

Для гуманіста це питання розпадається на три проблеми: перше, щодо застосування зброї владою для дотримання порядку на підвладних територіях; друге, про право підданих на повстання проти влади; третє, щодо застосування зброї євангелічними князями проти свого суверена.

Із першими двома проблемами особливих складнощів не виникало. Ще в першому виданні „*Loci communes*” (1521 р.) Меланхтон традиційно визначив завдання світської влади наступним чином: захист громадянського миру і турбота про суспільне благо (*pac civilis i utilitas publica*). В подальшому пояснюючи необхідність застосування сили князями Меланхтон неодноразово звертався до послань ап. Павла до Римлян (13 гл.), де йдеться мова про те, що світська влада, яка носить меч, визнається божим слугою, поставленим карати зло й захищати добродійність².

Що стосується бунтів підданих, то в цьому питанні гуманіст більш ніж категоричний. Варто розуміти, що в особистісному конструкті Меланхтона існували ціннісні імперативи та категорії, на яких закінчувалися дискусії. Це, в першу чергу, стосувалося всього того, що пов'язувалося з народними повстаннями. Для Меланхтона усяка влада – це інститут встановлений самим Богом. Вона легітимна, її треба шанувати, а повстання заборонене³. Хто ж проти влади піднімає меч, той від меча й загине⁴. Меланхтон визнавав лише єдину можливість не підкорятися владі, це коли вимоги влади суперечать Божим постановам. Відправною точкою міркувань стали слова апостола Петра з книги Діянь св. Апостолів 5, 29: «...необхідно підкорятися більше Богу, ніж людям». Але інтерпретація цього тексту має широкий смисловий діапазон, в тому числі й виправдання актів непокори владі із застосуванням силових засобів. Можна не сумніватися, що Меланхтон цілком усвідомлював подібний вектор герменевтики. Тому аргументація гуманіста рухається не в напрямку ескалації конфлікту (чого від нього, до речі, чекало радикальне крило Реформації), а в дусі релігійного пацифізму та християнського гуманізму Еразма Роттердамського. На це свого часу звернув увагу німецький дослідник Лео Штерн, зауваживши, що Меланхтон був: «носієм ідеологічної сигнатури еразміанського гуманізму»⁵.

Таким чином, посилаючись на слова апостола Петра, Меланхтон у дусі еразміанства пояснює, що навіть у випадку неправомірних вимог влади непокора не повинна вилитися у відкритий бунт, а мова може вестися лише про протест у вербалізованій формі і пасивний непослух. При тиранічних режимах народу «потрібно терпіти владу, якщо зміни неможливі без народного руху, без бунту і чвар»⁶.

Отже, можна вважати, що на два перші питання відповіді були знайдені і, що важливо, вони органічно вкладалися в усталені межі середньовічних уявлень. Проте найбільш хвилюючою проблемою для віттенберзьких теологів 20–30-тих років було питання про право лютеранських князів на збройний опір. Мова йшла не лише про захист від зовнішніх загроз, але, головним чином, про можливість опору своєму суверену, тобто – імператору Священної Римської імперії німецької нації. Ця складна проблема особливо актуалізувалася наприкінці 1522 – початку 1523 рр. у зв'язку із зростанням політичної напруженості в імперії, Тоді папа зобов'язав курфюрста Саксонії виконувати Вормський едикт. В унісон з папським ультиматумом надійшла і вимога від імператора Карла V, зробити все, «щоб припинити поширення вчення Лютера та його діяльність» («damit des Luthers lere und handlung abgethun und nit weiter ausgebraut werde»)⁷.

В контексті окреслених проблем – можливо, за вказівкою курфюрста – Георг Спалатін⁸ надіслав запит кільком теологам щодо права та обов'язку князя на захист своєї території.

За результатами запиту надійшли відповіді, що суттєво відрізнялися по формі й суті. Так, Йоханес Бугенхаген та Ніколаус Амсдорф поділяли думку про право князя й християнина захищати вчення силою меча, Лютер виступав за диференційований підхід, а ось Меланхтон відкидав навіть саму думку про право збройного опору в питаннях захисту релігії⁹.

Аргументація Меланхтона ґрунтувалася на кількох важливих положеннях. Князь, за Меланхтоном, може вести війну лише за згоди народу, з рук якого він отримав владу ("a quo accipit imperium"), але народ в своїй більшості не є переконаним послідовником нового вчення, а тому, відповідно, не буде прагнути приймати участь у війні, навіть у разі захисту євангелічного вчення ("causa Evangelii"). Висновок: князь не має права примушувати підданих приймати участь у війні за несприятливими їм релігійні переконання¹⁰.

По друге, стверджує Меланхтон, істинні християни взагалі не потребують збройного захисту, оскільки повинні повністю віддаватися в руки Божі й терпіти незгоди земної долі. З цієї ж причини і для князів оборонні війни також неправомірні¹¹.

Як бачимо, виходячи із вищенаведених тез, можна зробити логічний висновок, що Меланхтон у 1523 р. навіть не намагався шукати теологічного підтвердження щодо права князя на релігійну війну проти імператора, вважаючи, що: «Christianus debet pati iniuriam» («християнин повинен терпіти несправедливість»)¹². Посилання опонентів на Старий Заповіт, на приклади, коли народ Божий вів завойовницькі та оборонні війни, гуманістом категорично не сприймалися, оскільки він вважав, що тоді Бог особисто звертався до пророків та царів і Сам визначав мету і

ціль військових дій («*expressa voce et verbo claro dei*»). А ось зараз Бог особисто не звертається¹³.

Щоправда, тут виникає цікаве питання. А у якій системі координат розцінював Меланхтон вчинок самого Мартіна Лютера? Адже формально і по суті виступ Лютера проти Риму теж можна розглядати як опір вищій владі, що привів до низки релігійних війн у Європі. І цей факт став зрозумілим ще на початку Реформації: іконоклазм, селянська війна, рицарське повстання – надто яскраві ілюстрації, щоб сумніватися у нашому твердженні. Зрозуміло, що це усвідомлював і Меланхтон. Усунути очевидне протиріччя він намагався інтегруванням у нову світоглядну парадигму такого поняття як «*vir heroicus*» («героїчний муж»). В цій системі координат Мартін Лютер, на думку Меланхтона, був посвяченим, богообраним чоловіком («*Wundermann Gottes*»), «героїчною людиною», який подібно Самсону відзначений небесними силами, обраний для високої мети. Заради цієї мети він має право ламати усталені звичаї та порядки¹⁴. Думається, що таке судження далось Меланхтону нелегко і застосовував він його лише виключно щодо Мартіна Лютера. В жодній іншій праці Меланхтон не надавав такого права ані князям, ані суспільству.

Загалом же на початку 20-х років в таборі віттенберзьких реформаторів не склалося єдиної думки щодо легітимності військових захисних акцій. Проте, думається, що це значною мірою було пов'язано із зменшенням актуальності проблеми, оскільки імператор Карл V, втягнувшись у війну із Францією (суперечка точилася за італійські володіння)¹⁵, поринув у проблеми зовнішньої дипломатії, вектор якої визначався першочерговим завданням – створення могутньої антифранцузької коаліції. Тож на певний час німецькі справи відійшли на другорядний план, а, отже, політичний горизонт для євангелічних князів на деякий час повітлішав.

Однак вже 24 лютого 1525 р. біля Павії Карл V за сприяння союзників здобув блискучу перемогу над Франциском I. Здавалось, тепер Карл V переорієнтує свої зусилля на придушення Реформації і приборкання німецьких князів-нововірців. Ці невтішні для лютеран прогнози мали підґрунтя. 14 січня 1526 р. в Мадриді переможений Франциск I був змушений підписати із імператором Священної Римської імперії угоду, що передбачала спільну боротьбу проти турків та єретиків. Під єретиками, відповідно, малися на увазі лютерани. Потужний союз двох монархів не віщував адептам нової релігії нічого доброго. Проте доля і в цей раз виявилася прихильною до лютеран: сталося несподіване – папа Климент VII звільнив Франциска I від клятви, даної імператору. Після цього Мадридський договір був оголошений недійсним. Натомість 22 травня 1526 р. була створена Коньякська ліга, в яку ввійшла Франція,

Венеція, Мілан, Флоренція та Папа Римський. Завдання нової ліги полягало у боротьбі проти імператора на Апеннінському півострові та повному вигнанні його військ з Італії. Отже, розпочався новий виток Італійських війн, який поглинав ресурси імператора та вкотре примушував шукати миру всередині імперії з вчорашніми ідейними ворогами. На цьому неприємності зовнішньої політики для Карла не закінчилися – з'явилася турецька загроза, оскільки 29 серпня 1529 р. Сулейман I, розгромивши при Мохачі чесько-угорські війська, відкрив собі дорогу до Західної Європи.

Отже, усі ці події відволікали увагу імператора й, у свою чергу, не дозволяли скористатися результатами перемоги під Павією для вирішення релігійних питань у самій Німеччині.

На тлі загострення зовнішньополітичних проблем у 1526 р. відбувся Перший Шпеєрський рейхстаг, скликаний для врегулювання релігійної ситуації. Проте з самого початку стало зрозуміло, що чекати від рейхстагу радикальних рішень буде марно. Відсутність імператора, складність його стосунків із Францією та папою, турецька загроза, а також небезпека народних хвилювань у самій Німеччині визначили компромісне рішення рейхстагу. Мова вже не йшла про дотримання Вормського едикту, навпаки, зазначалося, що до скликання Церковного Собору кожному імперському чину дозволялося чинити так, щоб в майбутньому він міг відповісти за це перед Богом і імператором¹⁶.

На перший погляд, це було виважене і демократичне рішення, яке за своїм значенням у сфері свободи віросповідання набагато випереджало відомий Нантський едикт 1598 р.

Але чи міг вимушений компроміс принести мир Німеччині? На жаль, ні. Ю. Голубкін цілком справедливо зазначив, що постанова Першого Шпейєрського рейхстагу прозвучала як стартовий постріл і для католицьких, і для євангелічних імперських чинів¹⁷. Кожен прагнув підпорядкувати церкву на підвладній йому території. Мир здавався нелепним, а толерантний тон рішення рейхстагу мало кого вводив в оману. Скоріше постанова сприймалося як короткострокове відтермінування реалізації Вормського едикту.

Події не примусили себе чекати. В тому ж 1526 р. турботою Георга Саксонського та Йоахіма Бранденбурзького був створений антилютеранський союз в Дессау. Натомість євангелічні князі – курфюрст Саксонії та Філіп Гессенський – уклали угоду в Готі про спільні оборонні дії. Таким чином, в конфесійно розділений імперії знову виринула небезпека військового конфлікту, а перед Меланхтоном з новою силою постало питання про право на військовий опір у справі захисту релігійних переконань.

Отже, в контексті існуючого запиту одним із перших об'єктів екзегетичних досліджень Меланхтона в 1526 р. стало послання апостола Павла до Колосян¹⁸ та 13 глава послання до Римлян.

Судячи із трактату, Меланхтон визнає право і обов'язок князів носити зброю і застосовувати її: „...Бог вимагає, щоб існували закони, виконувалося судочинство, звинувачувані карались, а невинні – захищені були”¹⁹. Але це, власне, суддівська практика, яка не може бути єдиною і головною для людини, озброєної мечем.

Якими ж бачилися Меланхтону князівські засоби щодо захисту миру, видно із наступного документу. Це лист гуманіста до ландграфа Філіпа Гессенського, написаного після невдалої спроби релігійного примирення на Шпейерському рейхстазі. Дана епістола засвідчує глибоке переконання Меланхтона, що саме ландграф Філіп є фігурою, спроможною стати об'єднавчою на складному шляху до мирного врегулювання релігійного конфлікту. В листі гуманіст висловив жаль з приводу суперечок, що стояли на заваді спокою та порозуміння на імперському рівні, й з сумом зазначив, що якби своїм життям він міг забезпечити мир, то він би не пожалів його, проте, цей обов'язок лежить на князях²⁰.

Далі Меланхтон дає кілька практичних порад ландграфу для уникнення чвар. Частина з них, на думку гуманіста, могла досить легко втілитися в життя. Наприклад, Меланхтон звернув увагу на необхідність закликати до порядку найбільш ревних проповідників, які іноді необдумані проповідями розхитують суспільний порядок²¹.

Інша порада, більш важлива, стосувалася взаємостосунків із католицькими князями. Як і в коментарях до послання до Колосян, у листі він наполягає на тому, що шукати миру потрібно не на полях битв, а в мирних переговорах і диспутах: «В той час, коли багато хто підбурює на війну, шляхи вирішення конфлікту потрібно шукати у тихих перемовинах, про що ландграф і повинен турбуватися»²². «Я певен, що Ваша величність в силу Вашого авторитету може нести мир серед інших князів, якщо вони закликають Вашу величність досліджувати і обговорювати церковні розбіжності. Тому я прошу, наскільки Ваша величність має можливостей, боротися за суспільний мир, за суспільний спокій»²³.

Таким чином, з точки зору Меланхтона, єдиним способом вирішення релігійного конфлікту мали бути мирні переговори. Реалізувати їх він прагнув на загальному церковному соборі²⁴, або, якщо собор скликати виявиться неможливо, винести ці питання на релігійний диспут, який уможливили б політичні зв'язки ландграфа²⁵. А сам ландграф Філіп, за задумом Меланхтона, мав би стати тією фігурою, яка об'єднає опонентів на складному шляху до мирного врегулювання.

Проте, як показали подальші події, ці сподівання не справдилися. Прохання Меланхтона використати усі можливі засоби для дотримання імперського миру ландграфом категорично відхилилися. Якщо для Меланхтона полемічні богословські питання – це проблема Собору, в крайньому випадку представницького богословського диспуту, то ландграф у теологічних розбіжностях вбачав початок збройної боротьби і необхідність захищатися від імператора²⁶.

Отже, на кінець 20-х рр. німецький протестантизм не мав єдності щодо питання про застосування зброї для захисту релігійних переконань. Не дивлячись на часткові теоретичні розробки Філіпа Меланхтона, ще не склалось завершеної, концептуально оформленої доктрини відносно застосування/незастосування військової сили для захисту релігійних переконань. Проте діяльність Меланхтона можна оцінювати як таку, що послужила каталізатором і задала вектор розвитку напрацювання цієї важливої доктрини.

---

¹ Див. про це: Beintker H. Aspekte zu Luthers Bedeutung für die Theologie der Gegenwart im evangelischen und katholischen Raum // Die Reformation, ihr geschichtlicher Ablauf und ihre Bedeutung für die Theologie der Gegenwart. – Halle, 1964. – S. 39–52; Dülmen R. Reformation als Revolution. Soziale Bewegung und religiöser Radikalismus in der deutschen Reformation. – Frankfurt a. M., 1987.

² CR, Vol. 20. – S. 645–646; Melanchthon an den Landgrafen Philipp von Hessen, August / September 1526 // MBW. – T. 2, – S. 473. – Nr. 491.

³ CR, Vol. 20. – S. 645,

⁴ Ibidem.

⁵ Stern L. Philipp Melanchthon: Humanist, Reformator, Praeceptor Germaniae. – Berlin, 1963. – S. 36

⁶ Melanchthons Werke in Auswahl. – Gütersloh, 1951. – Bd. 2/1. – S. 158-161.

⁷ Des kursächsischen Rates Hans von der Planitz Berichte aus dem Reichsregiment in Nürnberg 1521-1523. – Leipzig, 1899. – S. 223.

⁸ На той час Г. Спалатін виконував обов'язки секретаря та бібліотекаря при дворі Фрідріха Мудрого.

⁹ MBW. – Bd. 2, Nr. 263; WAB. – Bd. 12. – S. 39, 42–45; Wolgast E. Die Wittenberger Theologie und die Politik der evangelischen Stände. – Gütersloh, 1977. – S. 101-108.

¹⁰ MBW. – Bd. 2, Nr. 264.

¹¹ Ibidem.

¹² Ibidem.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Ibidem.

¹⁵ Див. дет.: Ціватий В. Зовнішня політика та дипломатія Карла VIII напередодні Італійських воєн (1494-1559) (сторінки історії міжнародних відносин і міжнародного права раннього Нового часу) // Науковий вісник Дипломатичної академії України. – К., 1999. – Вип. 2. – С. 104–112 та ін.

¹⁶ Müller G. Die römische Kurie und die Reformation 1523–1534. – Gütersloch, 1969. – S. 59.

¹⁷ Голубкин Ю.А. После бури (Что предопределило позицию Лютера в 1526-1529 гг.?) // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. - 2000. - № 485. – Вип. 32. – С. 53.

¹⁸ Scholia in epistulam Pauli ad Colossenses. – Hagenau, 1527.

¹⁹ Ibid. – S. 262.

²⁰ Melanchthon an den Landgrafen Philipp von Hessen, August / September 1526. – MBW. - T. 2, – S. 472. – Nr. 491.

²¹ Ibid. – S. 475-476, – Nr. 491.

²² Melanchthon an den Landgrafen Philipp von Hessen, August / September 1526. – MBW.- T. 2, – S. 473. – Nr. 491.

²³ Ibidem..

²⁴ Про необхідність скликання Вселенського Собору на початку Реформації говорили не тільки лютерани, але й католики. Були навіть сподівання, що він відбудеться у Шпейєрі разом із рейхстагом. Проте ці сподівання не справдилися.

²⁵ Kuporka N. Philipp Melanchthon: Wissenschaft und Gesellschaft. – Tübingen, 2002. – S. 74.

²⁶ MBW. – T. 2, – S. 492. – Nr. 501.

К.Е. Крылов (Санкт-Петербург, Россия)

ОПИСАНИЕ ОСТРОВА КУБА В СОЧИНЕНИИ БАРТАЛОМЕ ДЕ ЛАС КАСАСА «ИСТОРИЯ ИНДИЙ»

Историки, занимающиеся проблемами открытия и колонизации Нового Света, традиционно делятся на два лагеря. Часть исследователей является сторонниками так называемой «Белой легенды» – идеи о том, что европейские колонисты принесли завоеванным народам блага цивилизации и включили их в «общемировой» (подразумеваемая под общемировым скорее западно- и отчасти восточноевропейский) исторический процесс. Им оппонируют сторонники так называемой «Черной легенды», утверждающие, что никакие блага не могут сравниться с теми бедствиями и угнетениями, которые претерпели жители Нового Света.

Одним из тех, кто стоял у истоков «Черной легенды», является современник первых колонистов испанский миссионер и историк Бартоломе де Лас Касас. Его исторические сочинения, такие как «История Индии»¹ («Historia de las Indias»²) или «Кратчайшее сообщение о разрушении Индии»³ («Brevísima relación de la destrucción de las Indias»⁴) являются важными, хотя и весьма тенденциозными, источниками по истории завоевания и освоения Нового Света. В трудах Лас Касаса